

Zpráva z mezinárodní konference *Výchova a vzdělávání v poutech totalitárního myšlení a systémů*

Sedmdesáté výročí konce druhé světové války se stalo podnětem ke svolání mezinárodní vědecké konference s názvem *Výchova a vzdělávání v poutech totalitárního myšlení a systémů*. Náplní konference byla obecněpedagogická a historická analýza vybraných výchovných a vzdělávacích koncepcí a školských systémů, které propadly nebezpečnosti totalitarismu či v průběhu 20. století pod totalitními systémy fungovaly.

Iniciátory a pořadateli konference byly Katedra pedagogiky a psychologie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci (FPHP TUL) a Národní pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze. Konference se konala 1.–2. června 2015 na FPHP TU v Liberci. Záštitu nad konferencí převzalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které konferenci výrazně finančně podpořilo – spolu s Česko-německým fondem budoucnosti. Na konferenci vystoupilo 53 účastníků z 13 evropských zemí.

Cílem konference bylo představit a analyzovat vybrané výchovné a vzdělávací koncepce 20. století, které propadly totalitarismu, a školské systémy, které pod totalitními společensko-politickými systémy fungovaly. Jakýmsi motem konferenčního jednání se stalo vystoupení profesora Zdeňka Heluse, jenž se zaměřil na krizi lidskosti jako výzvy k výchově a vzdělávání. Takřka všechny příspěvky se k tomuto tématu tak či onak vztahovaly. Byla to zejména vystoupení v plénu, jimž byly věnovány dvě třetiny celkového jednacího času, která vymezila totalitární a antitotalitární výchovu a pedagogiku a hledala její zdroje. V tomto smyslu bylo mimořádně pozoruhodné vystoupení profesora Ehrenharda Skiery věnované vybraným otázkám pedagogiky Marie Montessori a Pavla Petroviče Blonského. Referent tyto významné představitele reformní pedagogiky charakterizoval jako zastánce autoritářského pojetí výchovy, které musí, dle Skiery, neodvratně vyústit v systém skrytě totalitárního výchovného státu. Obě koncepce tak v teoreticko-výchovné rovině vykazují dle autora příspěvku výrazné znaky gnozeologického a strukturálního totalitarismu. V tomto kontextu se zdá, že reformní pedagogika by měla být znovu podrobena důkladnému zkoumání (podobně jako tomu bylo v západoevropské historicko-pedagogické výzkumné diskusi), které by uvedené stanovisko potvrdilo či vyvrátilo, neboť toto hodnocení vrhá na reformní pedagogiku označovanou dosud jako nové paradigma

výchovy, které dalo dosavadní herbartovské pedagogice nový směr, „temný stín“. Co se týče teoretických východisek totalitární pedagogiky, pozornost zaujalo vystoupení Andrease Hoffmana Ocona o eugenice, a to především co se týče její reflexe v učitelském tisku.

Zejména čeští a slovenští účastníci konference patrně se zaujetím očekávali vystoupení profesorky Simonetty Polenghi věnované Giovanni Gentilovi. Tento představitel italské idealistické pedagogiky byl totiž poprvé – a do této chvíle naposled – představen československé pedagogické veřejnosti prostřednictvím Josefa Hendricha v roce 1926 (spis *Filozofické proudy v pedagogice*), a to jako pozoruhodný filozofický myslitel, který věřil v etický stát, a proto nahlížel fašistický stát jako nadřazený subjekt, jako prostředek vyššího cíle. Hendrich, přestože věděl o Gentilově obdivu vůči Mussolinimu, těžko mohl tušit, jakou kariéru Gentile udělá v rámci fašistického hnutí. To ve svém příspěvku S. Polenghi osvětlila, neboť představila Gentila v roli ministra školství a autora školské reformy v duchu normalizace a centralizace, normalizace učebnic aj. Proces myšlenkového vývoje Gentileho byl autorkou vystižen již v názvu příspěvku: *Gentileho školská reforma mezi liberalismem a totalitarismem*.

Podobnému tématu „mezi totalitarismem a demokracií“ se v podmínkách Slovinska věnoval i profesor Edvard Protner z Univerzity v Mariboru. Několik dalších příspěvků bylo věnováno školní a mimoškolní praxi totalitární výchovy (tereziánská výchova, koncepty národně politické výchovy u německé mládeže v ČSR, výchovné modely rozvíjené v ženských organizacích ve Španělsku, válečný a poválečný vývoj v oblasti pedagogiky na Slovensku, v Maďarsku, v Polsku, v bývalé NDR). Obecnějšího charakteru byl příspěvek profesora Karla Rýdla – *K problematice hodnocení školství a výchovy v totalitárních režimech*.

První konferenční den byl zakončen slavnostním přijetím účastníků v Oblastní galerii v Liberci, na kterém byly předány medaile J. A. Komenského dvěma výrazným osobnostem světové pedagogiky – profesoru E. Skierovi z Univerzity Flensburg a profesorce S. Polenghi z Katolické univerzity Sacro Cuore v Miláně. Vyznamenání se významně zasloužili po roce 1989 o společnou pedagogickou diskusi mezi tehdejší „západní a východní“ pedagogikou.

Plenární jednání konference pokračovalo i v dopoledních hodinách druhého konferenčního dne. Odpoledne bylo vystřídáno jednáním v sekcích. Byly zde

prezentovány příspěvky převážně domácích účastníků konference. Jednání v sekcích bylo jako obvykle v porovnání s plenárními příspěvky méně formální a vedlo k bezprostřední živé diskusi.

Liberecká konference byla pozoruhodnou akcí jak z hlediska zvoleného tématu, tak i počtem účastníků a zúčastněných zemí. Konference nejenže přinesla řadu nových poznatků, ale obohatila výrazně historicko-pedagogický a komparativněpedagogický výzkum. Konference přispěla rovněž k prohloubení mezinárodní vědecké spolupráce, byla příležitostí k navázání dalších kontaktů na poli pedagogické vědy. Největším úspěchem konference je však nesporně fakt, že se na ní sešli odborníci, převážně vysokoškolští učitelé, každopádně pracovníci v oblasti dějin výchovy a pedagogiky, kteří do nedávna byli na „opačných stranách“ železné opony, aby se společně zamýšleli nad problémy, které vedly ke ztrátě lidské důstojnosti, ke krizi lidství a důrazně a hlasitě varovali před neuváženým jednáním, které by vyústilo v opakování katastrofy, jejíž výročí jsme si loni připomněli.

Růžena Váňová
Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta,
Katedra pedagogiky

Denglerová, D. (2015). *Testování kognitivních schopností dětí v kulturně rozmanité společnosti*. Brno: Masarykova univerzita.

Anotace: Předkládaný text se zabývá sociálně-kulturním aspektem vývoje kognitivních schopností. Charakterizujeme pozornost, vizuální perцепci, kategorizaci a inteligenci. Zabýváme se možnostmi spravedlivého testování kognitivních schopností, především inteligence. Dále přinášíme výsledky vlastního výzkumu, který porovnává schopnosti vizuální perцепce, pozornosti a kategorizace u dětí na počátku školní docházky v kontextu různých socio-kulturních prostředí. Porovnáváme romské děti pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí navštěvující tzv. přípravné třídy s dětmi z většinové populace. Děti (n = 277) se lišily ve schopnosti kategorizace, méně ve vizuální perцепci. Na základě výsledků jsme popsali několik konkrétních doporučení ke vzdělávání romských dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.